

kegyeletté változtatta volna az író szerelmét és a nő testét? Van némi irónia ebben a kérdésben: általában az író az, akinek alkotó kezét gipszből megformázzák, és általában csak halála után kerül sor erre.

Tehát az író egyre előbb haladt a korban, és tudta, ez a nő volt az utolsó szerelme. Ha már a forma volt a hivatása, vajon eszébe jutott-e ekkoriban az első szerelme? Szakértő volt ebben a kérdésben. Gondolt-e arra, hogy az első szerelem örökre otthagyja nyomát az életen? Vagy arra ösztökél, hogy ugyanazt a szerelmet ismételd újra és újra, és fetiszizáld az összetevőit, vagy ellenpéldaként, csapdaként, figyelmeztetésként él az emlékeinkben.

Ötven évvel korábban volt először szerelmes. Egy bizonyos Sakhovszkaja hercegnőbe. Ő tizennégy éves volt, a hercegnő a húszas éveiben járt, ő imádta őt, a hercegnő úgy bánt vele, mint egy gyerekkel. Ez zavarba hozta, míg egy nap rá nem jött, miért bánik így vele. Már régen az író apjának volt a szeretője.

Egy évvel a szalonkavadászat után ismét meglátogatta Tolsztojt Jasznaja Poljanában. Szonja Tolsztoj születésnapja volt, a ház tele vendégekkel. Azt javasolta, mindenki mesélje el élete legboldogabb emlékét. Mikor rá került a sor, egzaltált hangon és a megszokott, melankolikus mosolyával közölte: „Életem legboldogabb pillanata természetesen a szerelem pillanata. Az a pillanat, amikor tekintetem találkozik a szeretett nő pillantásával, és érzem, hogy ő is szeret. Ez egyszer, talán kétszer fordult elő velem.” Tolsztoj bosszantónak ítélte ezt a választ.

Később, mikor az ifjúság táncolni akart, bemutatta nekik, mi az új párizsi divat. Levette kabátját, hüvelykujját mellényzsebébe csúsztatva rákezdett, kirúgott, feje billegett, fehér haja repkedett, a ház népe tapsolt és ujjongott, ő lihegett, szökdécselt, lihegett, szökdécselt, majd összerogyott egy fotelben. Hatalmas siker volt. Tolsztoj ezt írta a naplójába: „Turgenyev, kánkán. Szomorú.”

„Egyszer, talán kétszer.” Vajon ez a hölgy volt a „talán kétszer”? Talán. Utolsó előtti levelében csókolja a hölgy kezét. Utolsó, elmosódott, ceruzával írt levelében nem küld csókokat. Helyette ezt írja: „Érzelmeim nem változnak, mindvégig pontosan ugyanazt fogom érezni ön iránt.”

A vég hat hónappal később következett be. A hölgy kezének gipsznyomata megtalálható a Színházművészeti Múzeumban Szentpéterváron, abban a városban, amelyben először csókolta meg az eredetit.

Tenigl-Takács László

ELSZAKADÁS

Jók voltak a pesti búcsúívászatok. Nem nagyon akadt már dolgom, csak a munka meg a pénz. Itt azt mondták, ha már lejöttél, itt is maradsz, tesókám, itt halsz meg, majd eltemetünk a mieink között. Odafent hümmögtek, irigykedtek is. „Ez aztán! Ne csináld! Neked van igazad!” Én tudtam, hogy nincs abban az elmenésben semmi. Elolvastam, amit kellett, és kiürítettem az utolsó pesti barátnő csukamájolaját. Nemigen maradtak utánam vágyak, csak tárgyak, lestrapált bútorok. Néhány hónap alatt szétcsupálták és

kidobálták a bérlők, a barátok. Meg az utolsó könyvtáram. Arra vigyáztam. Senki se gondolná, mennyi lom összegyűlik pár év alatt.

A könyvek itt úgy folynak át, mint a húgy és a könnyek. Szektás megtérők adnak egész könyvtárat, nem kell már más nekik, csak a Szentírás és a prédikáció. Meg hagyatékok, Mikszáth, Jókai-összes, a világirodalom legszebb versei. Nincs hova tenni, benne van még a préselt virág, a meghalt nagyszülők fényképe, szaga. Nincsenek fényképeim. Egyszer, még az első évben felvittem Pestre a cigánkát, hogy összepakoljuk és lehozzuk az apám könyveit. Azután dolgom lett, intéznievaló. Pár órára magára hagytam a kicsi lakásban. Mikor hazaértem, mindent felkutatott, szétverte a berendezést. Minden levelet, fényképet, emléket széttépdesezt, még a falakra, bútorokra karcolt szíveket is kivakarta. Ott bőgött egy halom papír és összetört limlom közepén, azt mondta, sohasem bocsátja meg, hogy így megalázták. Hiába magyaráztam, hogy ezek már régi dolgok, nincs közük semmihez, meg hogy vannak más képek is, kisbabákról és temetésekről, csak kiabált: „Ez nálunk nem szokás.”

Mikor a faluba megérkeztem, csak egy csomagtartónyi cuccot hoztam magammal. Hamar rájöttem, hogy az se kell, elkezdtem szétosztogatni. Egy iglúsátrat a gyerekeknek, de azt elfelejtettem megmutatni, hogyan kell felállítani. Nem is értettem a nyelvet. Azok meg sokáig cibálták, vonszolták a tarlón, végül szétszaggatva hagyták a szemetes csalitokban, ott is rohadt el, vele a régi utazások emlékei. Aztán a szerszámok fogyadoztak. Nem lopták el, én felejtettem ott mindig valamit valahol. A tárgytalanságtól valahogy valóságosabb lett mindenki előtt a jelenlétem, mert kölcsön kellett kérni ezt-azt. Kaptam vagy tíz inget egy elhalt nagyapától, kimostam, kiteregettem. Éjjel ellopta a falu bolondja, és másnap újra eladta nekem. Ez jól kezdődik, mondtam, és nevettem. Nagy fenyőasztalokat és padokat ácsoltam, hogy ha jönnek, elférjenek. Vártam, hogy mi lesz.

Jártak nők errefelé. Messziről idegenek. Az egyik egy osztrák csaj, tizennyolc éves kora óta mászkált a világban, Venezuelában németet tanított, Johannesburgban fejezte be az egyetemet, valami ENSZ-szakon. Mindig fogamzásgátló tapaszt hordott a hátán, lesz, ami lesz alapon. Ilyen is van. Úgy volt, hogy együtt nézzük meg a Kaspar Hausert, a Herzogot. Aztán majd elmagyarázom neki, hogy miről szól. Lehetett volna belőle valami még az elején. Később mások is, egy kedves, duci texasi antropológus. Aztán egy harmincas vörös hozott egy halom képzőművészeti albumot. Uffizi, Van Gogh, bizánci festészet. Régieket. Jó pár fel sem volt vágva még. Felnyiszáltam a lapokat. Kifakultak a képek, bár sohasem érte őket a fény. Azt mondta magáról, hogy ő egy vándor buddhista tanító, ezt pedig spirituális adományként adja az érző lényeknek. Szegény-cigányoztam vele egy órácskát, ne sértődjön meg, hogy hiába jött és jókodott. Valami buliszer pénzmufi ribanca. Aztán néhány évre rá újra felbukkant az osztrák leányzó. Most már inkább asszony. Szudánban dolgozik egy ENSZ-misszióban, védi a női jogokat. Mondta, hogy „*Lacime!* (ez cigányul van), *Komm mit mir!*” Na ez is jól csinálja!

Rákaptak a tépdésre. Gyúrnak. Egy-két izmosabb kölyök százötven oldalas papírkötéses könyvet is kettészakít közepén. Ráment a *Sóragyogású bánat* (modern német költők), Delfin sorozat: *A görög gálya titka*, Romain Gary: *Lady L*. Ez megvan vagy tíz példányban. Az egyiknek kezébe nyomtam a *Buddenbrook-házat*, „Na, ezzel próbálkozz, öreg.” Jót röhögünk, aztán beismertem, hogy én is csak félig olvastam el. Most Miskin herceg, Mihail Berlioz és Grigorij Meljehov nyugton pihen a legfelső orosz polcokon. Nem bántja őket senki. Mellettük Osztap Bender még a régi, kemény fedelű kiadásban. Ami semmire sem kell (főleg szocreál ponyva), megy a kazánba. Kicsit hralalos dolog

könyvekkel tüzelni. A fűtő, a Józsi, néha beléjük lapoz, mielőtt begyűjt. Mondtam is, olyan ez, Józsikám, mint egy kibaszott rekviem azért a korért, amikor munkába menet a buszon olvastattak a melósok. Azután megbeszéltük az idegen beszédet. Négy gyereke van. A legnagyobb igazi kiscica, ha ciccegek neki, somolyogva hozzám sompolyog, tartja az arcát a pszüiert.

Egy haverom a múlt héten kiült a háborús emlékmű tövébe. Nem ivott, nem szívott, csak bámészkodott. Meleg volt az este, és nincs hova menni. Várta, hátha jön valaki dumálni. Megállt mellette egy rendőrautó, kiszállt egy töpszli csaj, lecsatolta a fegyverövet, letette a jelvényt, és mondta: „Most nem vagyok zsaru, üssük ki ketten, csak te meg én.” Két felnyírt kommandós cukkolta a kocsiból, ő meg csak nézett, hogy most meg mi van. Azután rájött, hogy egy Mel Gibson-filmben van ilyen jelenet, és a kispicsa nyilván most végzett el valami önvédelmi tanfolyamot. Mikor elmesélte, mondtam, ha újra megpróbálják, hívjon azonnal, jövök, és kiverem a balhét. És akkor mi van? Összejárogatunk, iszunk, zsugázunk, biztatom, hogy menjen el innen, mert bárhogy is viagyáz, előbb vagy utóbb elnyeli a sár. Bólogat, lenne is Londonban valami targoncás munka, meg Németben lehetne válogatni egy szeméttelepen, csinálják már egypáran. De pénz kéne a kiutazáshoz. Két éve felvették az egyetemre, nem ment el, szégyellte a bőre színét meg a sok tetoválást: sárkány, csalé Jézus-fej, kínai jelek. Tegnap volt huszonöt éves.

Aztán, már évekkkel az érettségi után elmesélte, hogy kurvára nem volt igaz, amit róla meg az Éva néniről meséltek. Ötvenes angoltanárnő volt, és drámapedagógus. Kicsit belezúgott a fiúba. Néha bennmarasztalta a tanítás után, angolozott vele. Felkészítette a nyelvvizsgára. Tök ciki volt, hogy kibeszélték. Egyszer meghívta magához is. Úri lakás, mosogatógép, könyvtár, ülőgarnitúra. Mondta neki, hogy válogasson és vigyen haza könyveket, meg hogy egyszer majd megrendezi a *Rómeó és Júliát*. Ő lesz benne a Tybald. „Én meg csak szégyenlősködtem, nem árultam el neki, hogy ami kellett, már rég hazaloptam a suliból. Ne is keresd a Jeszenyint. Simogatta az arcom, azt mondta, én vagyok neki a csiszolatlan gyémánt.” A könyveket a tanárok is hazaviszik. Tudom, kinél van a *Bizánci művészet*-albumom. Meg a *Száz év magány*. Krimiket a régi *Albatrosz* sorozatból. Az igazán jókat berakom a semmitmondók közé. Senki sem tudja, mit ér a Hašek *Dekameronja*. Jobb, mint a *Svejk*. Nem katalogizálunk.

Itt még senki se bántott. Be se szóltak. Csak egyszer kaptak el majdnem. Négy vagány jött át a szomszédos faluból, két cigány, két magyar. Az volt a szokásuk, hogy kiszúrtak egy társaságot, szétverték, vagy őket verték össze. Semmi Benya Krik-romantika, csak vascsovek, bicska és a nagyerősség. Mondták, ha nem fizetek nekik egy kört, megbasznak a biliárdasztalon. Nem is volt biliárdasztal, csak egy ócska játékgép, törött székek meg furnérlapos asztalok. A kocsmában néhány öregember ivott, meg kiskölykök jártak oda szotyíért. Hamar kiürült a hely, szétrepült a hír, a főutcán gyülekezni kezdtek, hogy megvédjenek, „na, most aztán lesz kapsz”, de megelőztem. Fizettem a kört, és mondtam, „oké, ti vagytok a jobbak”. Ha verekedés van, baj lehet belőle, járőrökocsik jönnek, beviszik, akinek volt már valami balhéja. Aztán rendeltem egy láda sört hitelbe, hazavittük, körbeültük a kertben a fenyőfa asztalokat (tavasszal meg kell húzni rajtuk a sok kilazult csavart). Iszogattunk, bosszúterveket forraltak, én meg csitígtattam őket. Cigánkám azért a vagányokra küldte a haverokat. Egy héten át követte őket két kocszi. Többé nem jöttek át.

Néhányan mellettem maradtak az iskola után is. Farigcsálom őket, ők meg engem tanítanak. Sörözünk, zsugázunk. Az egyiket úgy meggyötörte egy lány, hogy „nőtlen

élt, nőtlen volt ágya sokáig”, hiába halmozta el mindennel, „ami kedves ajándék mindig a lánynak”.* Aztán egyszer nagyon beszomorodott, összeesésig itta magát, és elfeküdt a hóban. Kicsit felpofoztam, bevitem hozzám a melegre. Le akart menni verekedni a telepre, de én hazacipeltem. Összegyűlt már minden nagybácsi, nagynéni, unokatesó. Az anyja szipogva kérdezte, nem bántottam-e nagyon. Mondtam, hogy bántottam volna, amikor nem is tudok verekedni. Reggelig etettek-itattak, neki meg matracot terítettek a kályha elé, hogy ne kapjon tüdőgyulladást.

Bulizgatás közben becsempészgetem az idegen szavakat. Magyarárgattam nekik, mi az a niche. „Életeret” azért mégse mondanék. És hogy a niche általában odakint van a nyugati világban. Most meg már mindig niche-elnek. Németben hűtőház, Bristolban felvesz egy pakisztáni cég, Kanadában újra megnyitották a menekültstátuszt meg ilyesmik. Az egyikük volt is kint Angliában. A nagynénjét látogatta meg. Két éve kint van az egész család, eladtak mindent, üres az itthoni ház, hogy ki tudja fizetni a jelzáloghitelt. Elvitték a Stonehenge-hez is. Azt tervezte, hogy bográcsozik egyet a „köveknél”, de nem lehetett. Körbe van kerítve az egész, kilenc font a belépő. Meg valami vén faszok keltáskodtak éppen fehér lepedőben. Tisztára úgy néztek ki, mint a Ku-Klux-Klan.

Így telt el hat év. Megfigyeltem, hogy olyanok az arcok és a sorsok, mint golyóálló üvegen keresztül. Bárhogy gyorsulok, bárhogy igyekszem, nem törhetem át. Jól látszik minden, a ráncok, a sebek, a tetkók, behívnak, leültetnek, kínálnak, hallatszák is a beszéd, de nincs mit tenni, mégis olyan a létem, mint az árnyék a falon. Ha odébb állok, nem marad nyomom a méssen, bármeddig is takartam addig a napot. Úgy teszek ezért, ahogy a megírt szöveggel szoktam. Ha szomorúságba visznek, látszik bennem a bánat, ha öröme, tűnjön öröme. De ha egyedül vagyok, nem viszem haza magammal a színt. Ha Pesten járok, akkor sincs más. Ott legfeljebb összeveszhetek, kifizethetem a cechet.

Felnőttkorukban már nem nagyon sírnak. Az öregek a leginkább könnytelenek. Szobrok. Üldögélnek a ház előtt, talán az jár a fejükben, mi volt, és mi van. Nagyokat köszönek, ha elkarikázom előttük, de egyikünk se tudja, mire gondol a másik. A gyerekek beszédesebbek. Legutóbb a szomszéd kicsi lány sírdogált az ölemben. Úgy hívják: Szimonetta. Mosogatás közben megtalálta a kishúga lemetszett ujjpercét a lefolyóban. Belekapott a húsdarálóba, mentő vitte be Pécsre. Vigasztaltam, ne sírjon, kicsi baba még, visszánő, nem fog látszani. Vele tartottam a szomorúságban, de csak úgy, hogy ne lássa, nehogy megjedjen. Nagyon rájár az Isten a családra. Az apjának nemrég állt le a veséje. Harmincöt éves. Dialízisre jár, és donorra vár. Mondta, ilyenkor nincs diszkrimináció, komputer dobja ki a következőt, hogy ki kapja, meg hogy ez a keresztye, biztosan megsegíti az Isten, fel kell nevelni a gyerekeket. Hitszínű lett az arcom. Ez a hamuszürkére hasonlít. Vagy néha bézs, ha éppen vidám dolgokat nem hiszek el. Néztem és bólogtattam a golyóálló üvegen át.

Kérdezték egyszer, hogy mondjam már meg, mi az a filozófia, meg a filozófus az mit csinál. Azt mondtam, biztosan ismeritek, mikor a rántás nem fő szét rendesen, és összeáll csomóssá. Nekem olyan a filozófia, mint az elbaszott bableves, mi vagyunk benne a répa, a bab, a fövetlen lisztcsomók, körülöttünk rotyog a lé, az az életünk. A halál az, amikor az Isten megfeledkezik rólunk, a gázon felejt, szétfővünk, odaégünk, vagy észbe

* Ovidius: PYGMALION. Devecseri Gábor fordítása.

kap, és kikanalaz. De előtte, addig a rövid ideig egymásba fő az ízünk, és ha azt mondom, vedd ki a levesből a só ízét, a fűszereket, a húsét vagy éppen az enyémet, a magadét, a Milorádét, sehogy se tudod kiszedni. Ugyanaz is minden a lében, és mégsem ugyanaz. Ez a filozófia lényege. A többi, amit írtak, csak nyafogás. Na, ezen is jót röhögünk. Megnéztük egyszer a Kusturicát. *Elátkozott ház* az igazi címe, és nem *Cigányok ideje*. Nagyjából értik az eredeti szöveget, javították is büszkén a magyar feliratot, „nem így van, nem is ezt mondja”. Van benne egy jelenet, egy törpe a trambulinról pisál egy elhagyott, romos uszoda vizébe. Sokszor elgondolkodtat azóta felőlem, de csak egy cigarettányi időre.

Az első nyár nagyon meleg volt. Vettem egy kerti medencét. Nem volt jó látni, ahogy a porban csúszkálnak az utcán a gyerekek. A végén már sorba álltak, mint a fagyaltos bódé előtt. Negyedóránként váltás. Csak öten-hatan fértek bele egyszerre. Ment a hír, biztos, hogy pedofil, azért hívja be őket. Lehetett valami korábbi tapasztalat. De mikor látták, hogy sohasem fürdöm velük, elcsitultak a rossz beszédek. Voltak szabályok. Tilos ugrálni, belepisilni, beleszórni a füvet. Meggylevest csináltam nekik, édeset, vaníliás cukorral. (Mindig utáltam.) Felzavartam őket a fára leszedni, futkorásztak az ágakon, csipogtak, mint a mókusok. Aztán esténként néha filmeket néztem a lelkesebb apákkal, üvegből ittuk a csempészett szerb konyakot, vitatkoztunk, te ki lennél, Tomoceszszakatíti vagy Gyugyu? A kis szobát kék füst töltötte be, éppen úgy, mint a filmben. Fáradtak voltak, borsószedés után, mondták, „Gyugyuk vagyunk mind, tesókám, te is, meg mi is, csak nekünk nem irgalmaz az Isten. Ez itt nem a film, mi nem vagyunk büntelenek.”

Sokat dohányzom. Köhögök emiatt is, meg azért is, mert gyakran füst és köd lepi be a kertet. Mindent elégetnek, minél büdösebb, annál szenvedélyesebben, ami ezért is érthetetlen, mert ingyen van a szemétszállítás. Próbáltam megfajteni, vajon miért. Talán a régi, nagy tábornokok hiánya. Drága már a fa, alig van, kell is a télre. De valószínűbb, hogy a hosszan tűrt düh és szegénység gyűjtogat, most még csak szemetet, egykor palotákat. Nem csak itt láttam ilyet. Az anyám harminc éven át gyászolta apámat, nem is volt többé senkije. Egyszer csak bekattant, és a nyári melegben eltűzelt mindent a cserépkályhában, fényképeket, diplomát, halotti bizonyítványt és egy nagy halom könyvet, amikbe az elégetés előtt beleírta a férje nevét, és hogy az a könyv a holt férje tulajdona. Talán a szíve mélyére kozmált bánatot és szerelmet akarta kiégetni. Úgy vásároltam vissza őket egyenként, antikváriumokban, mindegyiket ugyanabban a kiadásban, mert megszoktam már őket gyerekkoromtól.

Nem tanultam meg a nyelvet. Eleinte a gyerekek tanítottak: *Ku csiné tü plács?* „Kibe vagy szerelmes?”, *Miünc pesté?* „Eszel halat?”, *Prindéc gurá!* „Fogd be a szád!” Végül aztán feladtam, jobb, ha tudják, hogy nem értem. A picik felmásznak rám, mint a fára, kapaszkodnak, cibálják az ingem, a hajam. Úgy festek ilyenkor, mint a Csubakka és a sok játékmackó-szerű úrmanó a *Csillagok háborújában*. Nyolc-tíz napig bírom, aztán már mennék el. Pesten meg két-három napig. Néha úgy mászkál rajtam az unalom, mint a hajban a tetvek. Hiába vakarom. Tarkótájt és a fülek tövével kezd el viszketni, ilyenkor néha Wagnert teszek be, aki jól felcukkolja az embert, mert – ki tudja, miért – mindig dühös. Vagy sétálok egyet a faluban. Nem nagy program, három-négy utca az egész. Beülök egy sörre, „szia, cimbi!”, rendelek egy rundot. Néha behívnak, dicsérem a legújabb kisbabát, iszom egy pohárral, elköszönök. Láttam, fent vagyok a Wikipédián, mint a falu nem cigány lakosa. Majd levesznek.

Ingázom, és útközben gondolkodom. Zötykölődöm oda-vissza, szeretem nézni közben a tájat. Az a jó benne, hogy nem kell dolgozni velem, mert semmi megfajteni való

értelme nincsen, és megbízhatóan ugyanolyan. Néha eszembe jutnak a dolgok, esetleg furcsák vagy érdekesek. Nagyképűen úgy hívom őket, hogy ötlet. Igazából semmi törvényszerű nincsen közöttük, és nem is rendkívüliek. Épp a minap halt meg a szomszéd néni, nyolcvanévesen. Nemigen van rokonsága, ami ritka dolog erre felé. Az utolsó hetekben a rádiót hallgatta (ez se szokás) jó hangosan, ráadásul a magyar adást, amit alig ért. A végén már nem is figyelt oda, csak legyen valami hang. Riporterek csicseregtek, hogy mi van. Anyám is zsebrádiót kért az utolsó stádiumban. Sose tudta megszokni a fülhallgatót, ezért lehalkítva a füléhez szorította, úgy hallgatta, hogy ne zavarjon másokat. Tapintatosan haldoklott. Amíg tudott beszélni, néha suttogva biztatta magát: „Margit, ezt még végig kell csinálni.” Talán itt a hasonlóság, ő is kettő volt belül, és végigmasírozott a Század őbenne is.

Magamhoz csiszolódtam az évek alatt. Van néhány rossz szokásom, például szanaszét hagyok mindent, tönkreteszem vagy elveszítem a tárgyakat. De oda is tudok figyelni, ha muszáj. Mielőtt összepakolom a cuccom, többször is leellenőrzöm, megvannak-e a legfontosabb dolgok, brifkó, mobil, altató, azután rohanva sietek, hogy elérjem a csatlakozást. Sejttem, hamarosan elvisz valamelyik kórság (nem a *Krankheit*, a betegek betegsége), hanem a *Sucht*, ahogy a németek mondják, ami egy kicsit kísértést is jelent, meg függést a halálos szerektől. Vagy egyszerűen csak elmegyek, és nem jövök vissza a másnapi vonattal. Akkor majd tudni fogják, hogy abbahagytam, talán még azt is, hová temettek. Az egyik felem itt marad, és majd minden ivászatkor, melyek még sokszor megessenek, pálinkát locsolnak értem a földre, ahogy a filmekben látták, és ahogy itt nem szokás, és az emlékemre isznak, aki barátjuk és társuk volt szép kalandjainkban.

Ferdinandy György

MULTIPLEX

*„Aki valamely génhiba folytán
vagy türelmetlenségében –
nem várja ki az álom idejét, (és)
fényes nappal is múltbeli eseményeket bogoz,
nem folytathatja hazug életét tovább...”*

(Takács Zsuzsa)

Vannak dolgok, amelyekhez fél hozzányúlni az ember. Féligazságok, megkövesedett közhelyek. Sosem tudni, mi kerül napvilágra, ha egy gyenge percemben életem egyik vagy másik szegmentumát végiggondolom.

Ilyen közhely szegény apám betegsége is. A szklerózis multiplex. Erről addig beszéltem, míg csak el nem hittem a szövegem.

Pedig hát volt itt a kételkedésre bőven ok. Ha belegondolok, még az elnevezés – a diagnózis – sem állta meg a helyét. Tudod, mondta Strasbourgban Greiner professzor, atyai barátom, ez egy ilyen gyűjtőnév volt annak idején. Így hívták az összes bénulásos betegséget.